EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2024 07 30
COM(2024) 348 final

KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Direktyvos (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo įgyvendinimo pažangos ataskaita

1. ĮVADAS

Direktyva (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo (toliau – Direktyva) yra viena iš teisėkūros priemonių, padedančių siekti Nulinės taršos veiksmų plane([1]) nustatytų 2030 m. oro taršos mažinimo tikslų. Joje kiekvienai ES valstybei narei nustatyti nacionaliniai išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įpareigojimai 2020–2029 m. laikotarpiu ir platesnio užmojo įpareigojimai nuo 2030 m. Jos taikymo sritis apima penkis oro teršalus, darančius didelį neigiamą poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai: sieros dioksidą (SO_2), azoto oksidus (NO_x), lakiuosius organinius junginius, išskyrus metaną (LOJIM), amoniaką (NH_3) ir smulkiąsias kietąsias daleles ($KD_{2,5}$).

Direktyva įsigaliojo 2016 m. gruodžio 31 d. ir 2018 m. liepos 1 d. panaikino Direktyvą 2001/81/EB dėl tam tikrų atmosferos teršalų išmetimo nacionalinių ribų ([2]). Direktyvoje nustatyti nacionaliniai išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įpareigojimai, išreikšti kiekvieno baziniais metais (2005 m.) išmesto teršalo kiekio procentine dalimi. Šie įpareigojimai taikomi nuo 2020 m., o išmetamųjų teršalų kiekių duomenys pirmą kartą pateikti 2022 m.

Direktyvoje nustatyti išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo 2020–2029 m. laikotarpiu įpareigojimai atitinka pagal peržiūrėtą Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos ([3]) Geteborgo protokolą ([4]) ES ir jos valstybių narių prisiimtus 2020 m. ir vėlesnių metų išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus. Direktyva tuos tarptautinius įsipareigojimus perkelia į ES teisę ir nustato platesnio užmojo įpareigojimus 2030 m. ir vėlesniems metams.

Direktyva reglamentuojamas bendras nacionaliniu lygmeniu išmetamas teršalų kiekis. Kartu su ES aplinkos oro kokybės direktyva (-omis) ([5]) ir ES teisės aktais, kuriais reguliuojama oro tarša jos susidarymo vietoje ([6]), ji yra ES švaraus oro teisinės sistemos dalis. Veiksmingai įgyvendinti švaraus oro teisinę sistemą būtina siekiant dviejų su oru susijusių Nulinės taršos veiksmų plane nustatytų 2030 m. tikslų, t. y.: i) daugiau kaip 55 proc. sumažinti oro taršos poveikį sveikatai ES (išreikštą pirmalaikių mirčių skaičiumi dėl taršos $KD_{2,5}$) ir ii) 25 proc. sumažinti ekosistemų plotą, kuriame oro tarša kelia grėsmę biologinei įvairovei (palyginti su 2005 m. lygiu).

([1]) COM/2021/400 *final*.

([2]) 2001 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/81/EB dėl tam tikrų atmosferos teršalų išmetimo nacionalinių ribų, OL L 309, 2001 11 27, p. 22.

([3]) 1999 m. Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos protokolas dėl rūgštėjimo, eutrofikacijos ir pažemio ozono mažinimo su pakeitimais, padarytais 2012 m. gegužės 4 d. (iš dalies pakeistas Geteborgo protokolas) http://www.unece.org/env/lrtap/status/lrtap_s.html.

([4]) 1979 m. Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencija (Oro teršalų konvencija) https://www.unece.org/environmental-policy/conventions/envlrtapwelcome/the-air-convention-and-its-protocols/the-convention-and-its-achievements.html.

([5]) 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje (OL L 152, 2008 6 11) ir 2004 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/107/EB dėl arseno, kadmio, gyvsidabrio, nikelio ir policiklinių aromatinių angliavandenilių aplinkos ore (OL L 23, 2005 1 26). 2022 m. spalio 26 d. Komisija šias direktyvas pasiūlė peržiūrėti (COM(2022) 542 *final*/2). 2024 m. pradžioje Taryba ir Parlamentas pasiekė politinį susitarimą dėl peržiūrėtos direktyvos (prieiga per internetą: https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2024/02/20/air-quality-council-and-parliament-strike-deal-to-strengthen-standards-in-the-eu/).

([6]) Apžvalgą galima rasti adresu https://environment.ec.europa.eu/topics/air/air-pollution-key-sectors_en

Direktyvą (ES) 2016/2284 valstybės narės privalėjo iki galo perkelti (t. y. įtraukti į nacionalinę teisę) iki 2018 m. liepos 1 d.

Remdamasi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 258 straipsniu, Komisija ėmėsi priemonių dėl aštuonių pavėluoto pranešimo apie Direktyvos perkėlimą į nacionalinę teisę atvejų ir pateikė oficialius pranešimus. Visos aštuonios bylos jau baigtos nagrinėti.

Komisija patikrino nacionalinių priemonių, apie kurias pranešta, atitiktį Direktyvos reikalavimams ir pradėjo devynias pažeidimo nagrinėjimo procedūras dėl nacionalinių teisės aktų neatitikimo tiems reikalavimams. Visos šios procedūros, išskyrus vieną([7]), jau baigtos.

Pagal Direktyvos 11 straipsnio 1 dalį, Europos Komisija yra įpareigota Europos Parlamentui ir Tarybai pranešti apie įgyvendinant Direktyvą padarytą pažangą.

Pirmoji įgyvendinimo ataskaita pateikta 2020 m.([8]) Ši antroji ataskaita pateikiama praėjus ketveriems metams po ankstesnės ataskaitos pateikimo, kaip reikalaujama Direktyvos 11 straipsnyje. Joje apžvelgiama iki šiol padaryta pažanga įgyvendinant Direktyvą ir įvertinamas jos indėlis siekiant 1 straipsnyje nustatytų tikslų. Tiksliau, pagal Direktyvos 11 straipsnio 1 dalį, reikalaujama, kad Komisija teiktų ataskaitas dėl pažangos, susijusios su:

- orientaciniais išmetamųjų teršalų lygiais ir išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimais, nurodytais 4 straipsnyje, kai taikoma, jų nesilaikymo atveju nurodydama to priežastis;
- aplinkos oro kokybės lygiais, atitinkančiais Pasaulio sveikatos organizacijos paskelbtose oro kokybės gairėse numatytus lygius;
- ES biologinės įvairovės ir ekosistemų tikslais, nustatytais 7-ojoje aplinkosaugos veiksmų programoje.

Pagal 11 straipsnio 1 dalį, taip pat reikalaujama, kad Komisija:

- identifikuotų tolesnes priemones, kurių reikia imtis ES ir valstybių narių lygmeniu norint pasiekti šiuos tikslus;
- praneštų apie ES fondų lėšų, skirtų remti priemones, kurių imtasi siekiant įgyvendinti šios Direktyvos tikslus, panaudojimą;
- praneštų apie pagal 10 straipsnio 1 dalies trečią pastraipą Komisijos atlikto nacionalinių oro taršos valdymo programų ir jų atnaujinimų nagrinėjimo rezultatus;
- atliktų šios Direktyvos poveikio sveikatai, aplinkai, taip pat socialinio ir ekonominio poveikio įvertinimą.

Be to, pagal 11 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad Komisija nustatytų, ar reikia imtis tolesnių veiksmų, įskaitant galimas teisėkūros priemones, jei ataskaitoje nurodoma, kad orientacinių išmetamųjų teršalų lygių ir išmetamų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų gali būti nesilaikoma dėl neveiksmingų su oro taršos šaltiniais susijusių ES teisės aktų, be kita ko, dėl jų įgyvendinimo valstybių narių lygmeniu.

([7]) Vis dar vykdoma procedūra prieš Lenkiją: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/INF_21_2743).

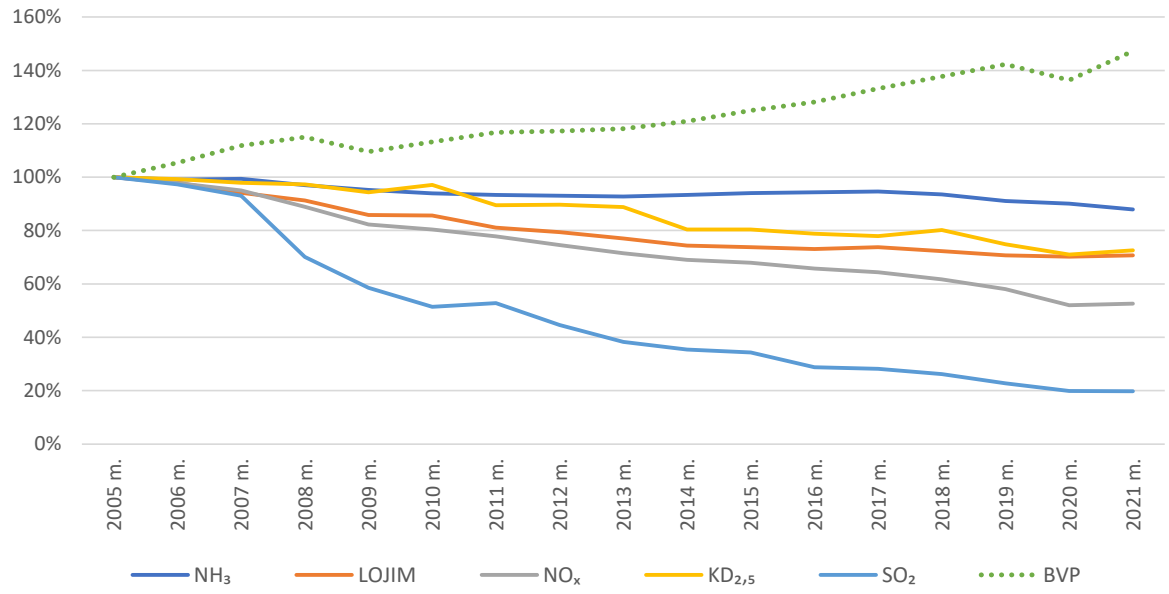
([8]) COM(2020) 266 *final.*

Ši ataskaita bus papildyta 2024 m. pabaigoje planuojama ketvirtąja švaraus oro apžvalga, kuri pratęs ankstesnių ataskaitų seriją ([9]) ir suteiks informacijos apie atitikties trajektoriją. Tiksliau, 2024 m. švaraus oro apžvalgoje bus pateiktas išsamus analitinis vertinimas, kaip valstybės narės ir visa ES įgyvendina Direktyvoje numatytus išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo reikalavimus, gerina oro kokybę, mažindamos poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai, taip pat su reikiamomis priemonėmis susijusių kaštų, naudos ir numatomo poveikio vertinimas.

2. ĮGYVENDINTI IŠMETAMŲJŲ TERŠALŲ KIEKIO MAŽINIMO ĮSIPAREIGOJIMAI IR NUMATOMAS JŲ ĮVYKDYMAS

2.1. Iki šiol pasiektas išmetamųjų teršalų kiekio sumažinimas ir atitikties patikros

Pagrindinis Direktyvos įpareigojimas valstybėms narėms – mažinti išmetamų oro teršalų SO_2, NO_x, LOJIM, NH_3 ir $KD_{2,5}$ kiekį 2020–2029 m. laikotarpiui ir nuo 2030 m. Valstybių narių įsipareigojimai mažinti išmetamųjų teršalų kiekį išreiškiami 2005 m. išmetamųjų teršalų kiekio procentine dalimi. 1 diagramoje pateikti išmetamo šių teršalų kiekio pokyčiai ES lygmeniu ir iš jos matyti, kad visų teršalų, išskyrus amoniaką, išmetamas kiekis ilgainiui gerokai sumažėjo. Vis dėlto joje neatskleidžiami skirtumai tarp valstybių narių – laikui bėgant jose įvykę pokyčiai išsamiai aprašyti Europos aplinkos agentūros (EAA) leidiniuose ([10]).

1 diagrama. 2005–2021 m. ES išmetamo NH3, KD2,5, LOJIM, NOx ir SO_2 kiekio, išreikšto kaip 2005 m. išmesto kiekio procentinė dalis, tendencijos, palyginti su ES valstybių narių BVP, išreikštu 2005 m. BVP procentine dalimi (šaltinis: https://www.eea.europa.eu/publications/national-emission-reduction-commitments-directive-2023).

([9]) Visos skelbiamos adresu https://environment.ec.europa.eu/topics/air/clean-air-outlook_en

([10]) Su teršalais susijusias tendencijas pagal šalis galima rasti adresu: https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/necd-directive-data-viewer-7. Informaciją apie naujausią padėtį, susijusią su atotrūkiu nuo reikalavimų kiekvienoje valstybėje narėje, ir bendrą pažangos vertinimą galima rasti adresu: https://www.eea.europa.eu/publications/national-emission-reduction-commitments-directive-2023

Kaip laikomasi išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų, Komisija tikrina remdamasi kiekvienais metais valstybių narių pagal Direktyvą pateiktomis išmetamųjų teršalų apskaitomis. Apskaitose pateikiami dvejų metų senumo duomenys apie išmetamuosius teršalus. Naujausiose apskaitose, kurias valstybės narės pateikė 2024 m. vasario mėn., yra 2022 m. išmetamųjų teršalų duomenys. Todėl 2022 m. Komisija pirmą kartą tikrino, kaip valstybės narės laikosi išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų, remdamasi peržiūrėtais 2020 m. išmetamųjų teršalų kiekio duomenimis.

Kaip parodyta 1 lentelėje, bendra atitiktis visų teršalų, išskyrus amoniaką, atveju yra gana gera. 2022 m. Komisija nustatė 19 neatitikties atvejų keturiolikoje valstybių narių ([11]). Nors jie susiję su visais penkiais teršalais, dauguma neatitikties atvejų yra susiję su amoniaku. Todėl Komisija šioms 14 valstybių narių išsiuntė oficialius pranešimus ([12]).

2023 m. atitikties vertinimas, pagrįstas peržiūrėtais 2021 m. duomenimis, parodė, kad dauguma neatitikties atvejų nebuvo sutvarkyti ir kad padaryta keletas papildomų pažeidimų ([13]). Komisija ėmėsi atitinkamų tolesnių veiksmų 2023 m. lapkričio mėn. išsiųsdama tris papildomus oficialius pranešimus ([14]) ir devynias pagrįstas nuomones ([15]), ([16]).

1 lentelė. Išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų nevykdymo apžvalga remiantis 2020 ir 2021 m. duomenimis

Teršalas	**2020 m. įsipareigojimų nevykdžiusios valstybės narės***	**2021 m. įsipareigojimų nevykdžiusios valstybės narės†**
NH_3	11 VN: AT, BG, DK, ES, HU, IE, LT, LU, LV, PT, SE	10 VN: AT, BG, DK, HU, IE, LT, LU, LV, PT, SE
$KD_{2,5}$	3 VN: HU, LT, RO	3 VN: HU, PL, RO
LOJIM	2 VN: LT, PL	3 VN: LT, LU, PL
NO_x	2 VN: LT, RO	2 VN: LT, RO
SO_2	1 VN: CY	1 VN: CY

*Remiantis 2022 m. valstybių narių pateiktomis apskaitomis (jų pagrindu 2023 m. sausio mėn. išsiųsti oficialūs pranešimai).
†Remiantis 2023 m. valstybių narių pateiktomis apskaitomis (jų pagrindu 2023 m. lapkričio mėn. išsiųsti oficialūs pranešimai ir pagrįstos nuomonės).

Kad būtų galima patikimai įvertinti atitiktį, apskaitos turi būti geros kokybės. Komisija atidžiai stebi apskaitų kokybę ir remia valstybių narių pastangas jas tobulinti (žr. šios ataskaitos 5.1 skirsnį), be kita ko, atlikdama ir skelbdama nacionalinių apskaitų peržiūras ([17]) ir remdama gebėjimų stiprinimą.

([11]) Bulgarijoje, Danijoje, Airijoje, Ispanijoje, Kipre, Latvijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Vengrijoje, Austrijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje ir Švedijoje.
([12]) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/inf_23_142
([13]) Kroatija 2023 m. nepateikė išmetamųjų teršalų apskaitos, todėl jai išsiųstas oficialus pranešimas. Taigi jos duomenys neįtraukti į atitikties vertinimą, susijusį su 2021 m. išmetamaisiais teršalais.
([14]) Liuksemburgui, Lenkijai ir Rumunijai.
([15]) Bulgarijai, Kiprui, Airijai, Vengrijai, Latvijai, Lietuvai, Austrijai, Portugalijai ir Švedijai.
([16]) Lapkričio mėn. sprendimų dėl pažeidimų rinkinys (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/inf_23_5380).
([17]) Žr. https://environment.ec.europa.eu/topics/air/reducing-emissions-air-pollutants/emissions-inventories_en#review-of-national-emission-inventories

Atlikdama nacionalinių apskaitų peržiūrą, Komisija tikrina pateiktos informacijos skaidrumą, tikslumą, nuoseklumą, palyginamumą ir išsamumą.

Remiantis 2023 m. peržiūra ([18]), daugumoje valstybių narių apskaitų kokybė buvo gera, tačiau tarp šalių būta tam tikrų skirtumų, o kelių apskaitų kokybė buvo gerokai žemesnė nei kitų apskaitų. Visų sektorių ir teršalų atveju yra svarbių tobulintinų sričių, be kita ko, susijusių su:

- pervertintu arba nepakankamai įvertintu išmetamųjų teršalų kiekiu ir neatitikimais duomenų laiko eilutėse;
- nepakankamu metodikos ir perskaičiavimų skaidrumu, palyginti su ankstesnėmis apskaitomis;
- poreikiu taikyti sudėtingesnius išmetamųjų teršalų kiekio pagrindiniuose išmetamųjų teršalų šaltiniuose apskaičiavimo ir neapibrėžtumų analizės metodus.

Atliekant apskaitų peržiūras vertinama ne tik apskaitų duomenų kokybė, bet ir tai, ar gali būti patenkintas valstybės narės prašymas dėl lankstumo priemonių taikymo pagal Direktyvos 5 straipsnį. 5 straipsnio 1 dalyje nustatytos sąlygos, kuriomis valstybės narės savo apskaitas gali patikslinti. Konkrečiai, patikslinimas gali būti atliekamas, kai valstybė narė taiko patobulintus apskaitos metodus, atnaujintus atsižvelgiant į mokslo žinias, įgytas nuo tada, kai pirmą kartą nustatyti išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimai.

2021 m. viena valstybė narė pateikė naujų prašymų dėl patikslinimų, o kelios kitos valstybės narės iš naujo pateikė prašymus dėl anksčiau patvirtintų patikslinimų. Nuo 2022 m., kai buvo pateiktos apskaitos, prašymų dėl lankstumo priemonių taikymo skaičius gerokai sumažėjo. Taip yra dėl to, kad buvo įvesti procentais išreikšti išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimai, o anksčiau patvirtinti patikslinimai buvo susiję su išmetamųjų teršalų ribomis (vis dar taikytomis pagal Direktyvą 2001/81/EB, kaip nustatyta Direktyvos 21 straipsnio 2 dalyje išdėstytoje pereinamojo laikotarpio nuostatoje), todėl nebegalioja. Po šio pakeitimo 2022 m. buvo gautas tik vienas prašymas dėl patikslinimo pagal 5 straipsnio 1 dalį: jis buvo patvirtintas ir 2023 m. vėl pateiktas kaip anksčiau patvirtintas prašymas. Iki šiol Komisija negavo prašymų dėl jokių kitų Direktyvos 5 straipsnyje nustatytų lankstumo priemonių taikymo.

2.2. Numatomas išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų 2020–2029 m. laikotarpiui ir laikotarpiui nuo 2030 m. įgyvendinimas

Pagal Direktyvos 10 straipsnio 2 dalį reikalaujama, kad valstybės narės kas dvejus metus pateiktų išmetamųjų oro teršalų prognozes 2020, 2025 ir 2030 m. ([19]), siekiant įvertinti, kaip jos vykdo atitinkamai 2020–2029 m. laikotarpio ir laikotarpio nuo 2030 m. išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus. Prognozuojamas 2025 m. išmetamųjų teršalų kiekis taip pat vertinamas pagal linijinę trajektoriją tarp 2020–2029 m. ir 2030 m. išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų (pagal Direktyvos 4 straipsnio 2 dalį). Prognozės turi apimti esamomis priemonėmis grindžiamą scenarijų (tik esamos priemonės) ir, kai tinkama, papildomomis priemonėmis grindžiamą scenarijų

([18]) Žr. ES masto vertinimą horizontaliosios peržiūros ataskaitoje: https://circabc.europa.eu/ui/group/cd69a4b9-1a68-4d6c-9c48-77c0399f225d/library/a43a894a-191f-42c1-bb45-5dfc696ebdb3/details?download=true.

([19]) 10 straipsnio 2 dalyje daroma nuoroda į Direktyvos (ES) 2016/2284 I priedo C lentelę, kurioje išvardyti su apskaitomis ir prognozėmis susiję pranešimo reikalavimai.

(esamos priemonės ir planuojamos papildomos priemonės) ([20]). Jeigu valstybė narė numato, kad įgyvendins visus savo išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus taikydama esamas priemones, papildomomis priemonėmis grindžiamo scenarijaus pateikti nereikia. Komisija atlieka modeliavimą ir pati, kad papildydama valstybių narių prognozes įvertintų atitikties perspektyvas pagal įvairius scenarijus. Šio modeliavimo rezultatai apibendrinami trečiojoje švaraus oro apžvalgoje ([21]).

Naujausią informaciją valstybės narės pateikė 2023 m. 22 valstybės narės ([22]) pateikė prognozes laiku, todėl jas bus galima išsamiai peržiūrėti ([23]). Pagal esamomis priemonėmis grindžiamą scenarijų dažniausiai numatomas išmetamo NH_3 kiekio mažinimo įsipareigojimo nevykdymas (2020–2029 m. laikotarpiu ir nuo 2030 m.), o tai rodo, kad, siekiant mažinti išmetamą NH_3 kiekį, reikia taikyti papildomas priemones. Panašūs įsipareigojimų nevykdymo atvejai prognozuojama dėl LOJIM, NO_x ir $KD_{2,5}$. Kol kas visoje ES nekyla sunkumų vykdant išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus dėl SO_2, išskyrus kelis konkrečius atvejus.

Iš analizės taip pat matyti, kad pagal esamomis priemonėmis grindžiamą scenarijų 13 valstybių narių ([24]) numato, kad 2025 m. bus įvykdžiusios *visus* 2020–2029 m. laikotarpio išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus, tačiau tik aštuonios valstybės narės ([25]) numato, kad bus įvykdžiusios 2030 m. įsipareigojimus (žr. šios ataskaitos 1 priedą). Visos valstybės narės, negalinčios įvykdyti išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų esamomis priemonėmis, turi parengti papildomas priemones. Tačiau dvi valstybės narės, kurios numato, kad neįgyvendins vieno ar daugiau išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų pagal esamomis priemonėmis grindžiamą scenarijų, nepranešė apie papildomomis priemonėmis grindžiamą scenarijų ([26]).

Be to, iš 15 valstybių narių, kurios pranešė apie papildomomis priemonėmis grindžiamą scenarijų ([27]), keturios valstybės narės ir toliau numato, kad neįvykdys visų išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų – tiek nustatytų 2025, tiek 2030 m.([28]) Šios valstybės narės (kartu su tomis valstybėmis narėmis, kurios numato, kad neįvykdys įsipareigojimų pagal esamomis priemonėmis grindžiamus scenarijus, ir nepranešė apie papildomomis priemonėmis grindžiamus scenarijus) turės imtis papildomų priemonių, kad įvykdytų savo išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus.

Valstybių narių pateiktos prognozės taip pat vertintas pagal linijinę mažinimo trajektoriją tarp 2020–2029 m. ir 2030 m. išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų (pagal Direktyvos 4 straipsnio 2 dalį). Nors 13 valstybių narių numato, kad jų išmetamųjų teršalų

([20]) Direktyvos (ES) 2016/2284 8 straipsnio 5 dalyje daroma nuoroda į jos IV priedo 2 dalį, kurioje išvardyti prognozių reikalavimai.
([21]) COM(2022) 673 *final.*
([22]) 2023 m. Kroatija nepateikė prognozių (todėl jai buvo nusiųstas oficialus pranešimas), Ispanija, Slovėnija ir Vengrija prognozes pateikė per vėlai (po 2023 m. gegužės 15 d., t y. praėjus 2 mėnesiams po ataskaitos pateikimo teisinio termino), o Portugalija pakartotinai pateikė 2021 m. informaciją. Todėl šios informacijos kokybė negalėjo būti tikrinama atliekant išsamią techninę peržiūrą ir ji neįtraukta į šioje ataskaitoje pateiktą santrauką. Kadangi Vokietija savo prognozes pateikė po 2023 m. balandžio 26 d., bet iki 2023 m. gegužės 15 d., jos pateikta informacija buvo peržiūrėta, bet ne taip išsamiai.
([23]) Išsami 2023 m. prognozių peržiūros santrauka pateikiama horizontaliojoje peržiūros ataskaitoje.
([24]) Belgija, Bulgarija, Kipras, Čekija, Vokietija, Danija, Prancūzija, Graikija, Italija, Malta, Nyderlandai, Slovakija ir Suomija.
([25]) Belgija, Kipras, Čekija, Danija, Graikija, Italija, Nyderlandai ir Suomija.
([26]) Austrija ir Švedija.
([27]) Žr. 2023 m. horizontaliosios peržiūros ataskaitos 3.3 skyrių.
([28]) Įsipareigojimų, nustatytų 2025 m. – Estija, Airija, Lietuva ir Lenkija. Įsipareigojimų, nustatytų 2030 m. – Bulgarija, Airija, Liuksemburgas ir Malta.

kiekis 2025 m. atitiks 2020–2029 m. išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimą pagal esamomis priemonėmis grindžiamą scenarijų, šis valstybių narių skaičius sumažėja iki aštuonių ([29]), vertinant pagal 2025 m. linijinę mažinimo trajektoriją (šioje analizėje naudojamas esamomis priemonėmis grindžiamas scenarijus, nes iki 2025 m. lieka labai mažai laiko papildomoms priemonėms įgyvendinti).

Kad būtų galima patikimai įvertinti galimą įsipareigojimų neįvykdymą ateityje, prognozės turi būti geros kokybės. Tai taip pat suteikia valstybėms narėms galimybę priimti tikslingas papildomas priemones, skirtas sektoriams ir taršos šaltiniams, dėl kurių reikia dėti daugiau pastangų. Komisija peržiūri valstybių narių išmetamųjų teršalų kiekio prognozes per kiekvieną ataskaitų teikimo ciklą (kas dvejus metus) ([30]) ir atsižvelgia į naujausias ataskaitų teikimo gaires. 2023 m. Komisija priėmė deleguotąjį aktą ([31]), kuriuo daromi tiksliniai dviejų Direktyvos priedų pakeitimai. Juose reikalaujama, kad valstybės narės nuo 2025 m. naudotų naujausią pagal Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvenciją priimtų prognozių ataskaitų šabloną ([32]). Taip leis parengti konkretesnes išmetamųjų teršalų prognozes, nes šaltinių sektoriai bus paskirstomi taip pat, kaip ir apskaitose, todėl rengdamos tikslines papildomas priemones valstybės narės turės geresnį pagrindą. Maždaug pusė valstybių narių savo prognozes pateikė pasiskirstymu grindžiamo informacijos teikimo šablono versijoje jau 2023 m., nors jį naudoti dar nebuvo privaloma.

3. NACIONALINIŲ ORO TARŠOS VALDYMO PROGRAMŲ ANALIZĖ

3.1. Teisinių reikalavimų įgyvendinimas

Pagal Direktyvos 6 straipsnio 1 dalį reikalaujama, kad valstybės narės priimtų nacionalines oro taršos valdymo programas (NOTVP), kuriose nurodytų, kaip ketina apriboti metinius išmetamuosius antropogeninės kilmės teršalų kiekius, kad įvykdytų savo išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus. NOTVP yra pagrindinė valdymo priemonė, kuria naudodamosi valstybės narės gali koordinuoti savo politiką ir priemones ir dėl jų susitarti, kad būtų įvykdyti nacionalinių išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimai. Ją rengiant reikia konsultuotis su kompetentingomis institucijomis, veikiančiomis įvairiais lygmenimis ir skirtinguose sektoriuose, pavyzdžiui, aplinkos, žemės ūkio, energetikos, klimato, transporto, pramonės ir finansų sektoriuose, ir jas įtraukti. Itin daug dėmesio skiriama tam, kad būtų užtikrinamas visų susijusių politikos sričių planų ir programų derėjimas. Be to, NOTVP yra priemonė, kuria naudodamasi valstybė narė informuoja visuomenę apie taršos valdymo politiką ir per konsultacijas įtraukia ją į politikos formavimo procesą.

Vadovaudamasi Direktyvos 6 straipsnio 10 dalimi, Komisija nustatė NOTVP formą Komisijos įgyvendinimo sprendimu (ES) 2018/1522 ([33]), kuriuo nustatomas privalomas ir neprivalomas turinys, grindžiamas Direktyvos 6 straipsniu ir III priedo 1 dalimi. Svarbią

([29]) Belgija, Kipras, Čekija, Danija, Graikija, Italija, Nyderlandai ir Suomija.

([30]) Žr. https://environment.ec.europa.eu/topics/air/reducing-emissions-air-pollutants/national-air-pollution-control-programmes-and-projections_en.

([31]) 2023 m. spalio 27 d. Komisijos deleguotoji direktyva (ES) 2024/299, kuria dėl tam tikrų į atmosferą išmetamų teršalų kiekio prognozių teikimo metodikos iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/2284.

([32]) IV priedo šablonas pateikiamas šiuo adresu: https://www.ceip.at/reporting-instructions/annexes-to-the-2023-reporting-guidelines.

([33]) 2018 m. spalio 11 d. Komisijos įgyvendinimo sprendimas (ES) 2018/1522, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo nustatoma bendra nacionalinių oro taršos valdymo programų forma, OL L 256, 2018 10 12, p. 87.

privalomo turinio dalį sudaro papildoma politika ir priemonės, kurias valstybės narės numato priimti siekdamos dar labiau sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį. Apie šią papildomą politiką ir priemones turi būti pranešama naudojantis Europos aplinkos agentūros (EAA) sukurta internetine priemone „EEA-PaM Tool“. Vadovaudamasi Direktyvos 6 straipsnio 9 dalimi, Komisija taip pat parengė NOTVP rengimo gaires ([34]). Šios gairės padeda valstybėms narėms parengti NOTVP pagal nustatytą formą ir laikantis Direktyvos reikalavimų. Pirmosios NOTVP turėjo būti pateiktos iki 2019 m. balandžio 1 d. NOTVP turi būti atnaujinamos bent kas ketverius metus arba anksčiau, jeigu to reikia gavus naujų duomenų. 2023 m. atnaujintas NOTVP turėjo parengti kelios valstybės narės ([35]).

2020 m. vasario ([36]) ir liepos mėn. ([37]) prieš penkias valstybes nares dėl didelių vėlavimų pateikti pirmąsias NOTVP pradėtos pažeidimo nagrinėjimo procedūros. Visos valstybės narės, prieš kurias pradėta procedūra, vėliau pateikė savo NOTVP ir procedūros buvo baigtos.

Nuo 2020 m. gegužės mėn. (galutinis NOTVP pateikimo terminas, svarstytas pirmojoje įgyvendinimo ataskaitoje) Komisija gavo ir išnagrinėjo Graikijos, Italijos, Liuksemburgo ir Rumunijos pateiktas pirmąsias NOTVP, taip pat Belgijos, Kipro, Danijos, Estijos, Suomijos ir Prancūzijos pateiktas atnaujintas NOTVP. Komisija taip pat neseniai gavo Nyderlandų, Lenkijos ir Čekijos NOTVP, tačiau rengiant šią ataskaitą jos dar nebuvo visapusiškai išnagrinėtos ([38]). Be to, Airija ir Liuksemburgas pagal 6 straipsnio 4 dalį pateikė atnaujintą politiką ir priemones, kurios aptariamos kitame skirsnyje.

Iš 10 nuo 2020 m. gegužės mėn. gautų NOTVP, šešiems NOTVP parengti valstybės narės naudojo bendrą NOTVP formatą ([39]), trims NOTVP parengti jis naudotas iš dalies ([40]), o viena valstybė narė jo išvis nenaudojo ([41]).

Pagal Direktyvos 6 straipsnio 5 dalį, valstybės narės turi konsultuotis su visuomene dėl NOTVP projekto vadovaudamosi Direktyva 2003/35/EB ([42]). Iš keturių valstybių narių, kurios per šioje ataskaitoje nagrinėjamą laikotarpį pateikė pirmąsias NOTVP, trys valstybės narės ([43]) surengė viešas konsultacijas, o viena valstybė narė ([44]) nepateikė įrodymų, kad konsultacijos buvo surengtos. Iš šešių atnaujintų NOTVP, dėl dviejų NOTVP ([45]) viešos konsultacijos vyko, vienos NOTVP atveju ([46]) neaišku, ar vyko viešos

([34]) Komisijos komunikatas „Nacionalinių oro taršos valdymo programų rengimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo gairės“, OL C 77, 2019 3 1, p. 1.
([35]) Kadangi ne visos valstybės narės savo pirmąsias NOTVP pateikė iki 2019 m. balandžio 1 d. termino, atnaujintos NOTVP vis dar bus teikiamos 2024 m. (ir vėliau), laikantis reikalavimo atnaujinti informaciją kas ketverius metus.
([36]) Graikijos, Maltos ir Rumunijos.
([37]) Italijos ir Liuksemburgo.
([38]) Į šią ataskaitą įtraukta NOTVP analizė parengta po to, kai buvo parengta 2023 m. NOTVP tarpinės horizontaliosios peržiūros ataskaita, užbaigta 2023 m. gruodžio mėn.
([39]) Belgija, Kipras, Suomija, Prancūzija, Graikija ir Liuksemburgas.
([40]) Danija, Rumunija ir Italija.
([41]) Estija.
([42]) 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/35/EB, nustatanti visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas, OL L 156, 2003 6 25, p. 17.
([43]) Liuksemburgas, Rumunija ir Graikija.
([44]) Italija.
([45]) Danijos ir Suomijos.
([46]) Prancūzijos.

konsultacijos, o dėl trijų NOTVP ([47]) nepateikta jokių įrodymų apie įvykusias viešas konsultacijas.

Kalbant apie privalomą NOTVP turinį, daugumoje išnagrinėtų dokumentų buvo pateiktas visas privalomas turinys arba jis buvo pateiktas su palyginti nedideliais trūkumais ([48]), tačiau apskritai trūksta išsamios informacijos apie papildomą politiką ir priemones, todėl buvo sunkiau atlikti išsamią analizę. Dauguma valstybių narių pateikė mažai neprivalomo turinio informacijos.

Prognozės, kurias valstybės narės naudoja rengdamos savo NOTVP, daugeliu atvejų ([49]) atitinka naujausią jų pagal Direktyvos 10 straipsnio 2 dalį pateiktą numatomo išmetamų oro teršalų kiekio informaciją. Trijų valstybių narių atveju ([50]) nustatyti dideli neatitikimai, o vienos valstybės narės atveju ([51]) nustatyti nedideli neatitikimai. Patikimos ir nuoseklios prognozės yra svarbios rengiant tikslingą politiką ir priemones.

Visos iš valstybių narių gautos NOTVP ir jų vertinimai skelbiami Komisijos interneto svetainėje ([52]).

3.2. Papildomos politikos ir priemonių, apie kurias pranešta, analizė

Valstybės narės, kurios neįvykdė arba numato, kad neįvykdys, savo išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų taikydamos esamą politiką, savo NOTVP turi pranešti apie papildomą politiką ir priemones, kurias svarstė ir kurias iš tikrųjų priėmė, kad įgyvendintų savo įsipareigojimus. Šios ataskaitos turi būti teikiamos naudojantis Europos aplinkos agentūros administruojama internetine priemone „EEA-PaM Tool“.

Šiame skirsnyje nagrinėjami valstybių narių, kurios pateikė pirmąją arba atnaujintą NOTVP (Belgijos, Kipro, Danijos, Estijos, Graikijos, Suomijos, Prancūzijos, Italijos, Liuksemburgo ir Rumunijos), taip pat dviejų valstybių narių (Airijos ir Liuksemburgo), kurios pateikė tik atnaujintą informaciją apie politiką ir priemones (pagal Direktyvos 6 straipsnio 4 dalį), kaip nurodyta 3.1 skirsnyje, atvejai.

Valstybių narių ataskaitų apie jų papildomą politiką ir priemones mastas ir išsamumas skiriasi priklausomai nuo šalies ir priemonės. Remiantis naujausia NOTVP ir politikos ir priemonių peržiūra ([53]), akivaizdu, kad išliko keletas trūkumų, nustatytų ankstesnėse peržiūrose ir apibendrintų pirmojoje įgyvendinimo ataskaitoje. Šie trūkumai – tai:

- nepateikiama pakankamai informacijos, kad būtų galima įvertinti, ar politika ir priemonės iš tiesų daro tokį papildomą poveikį, koks užtikrintų, kad įsipareigojimų nevykdanti valstybė narė juos įvykdytų; be to, maždaug trečdalio valstybių narių politika ir priemonės, kurios pagal papildomomis priemonėmis grindžiamą scenarijų nurodytos kaip papildomos, pradėtos įgyvendinti gerokai anksčiau nei 2023 m., todėl kyla abejonių, ar jas galima vadinti papildomomis;

([47]) Belgijos, Kipro ir Estijos.
([48]) Belgija, Kipras, Danija, Estija, Suomija, Graikija, Italija ir Rumunija.
([49]) Belgijos, Kipro, Danijos, Estijos, Suomijos Prancūzijos ir Rumunijos atveju.
([50]) Kipro, Graikijos ir Italijos atveju.
([51]) Liuksemburgo atveju.
([52]) https://environment.ec.europa.eu/topics/air/reducing-emissions-air-pollutants/national-air-pollution-control-programmes-and-projections_en.
([53]) https://circabc.europa.eu/ui/group/cd69a4b9-1a68-4d6c-9c48-77c0399f225d/library/52f82bad-1dae-4ead-869c-d2bf757621f2/details (NOTVP peržiūra) ir https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/overview-of-compliant-air-pollution-policies (EAA politikos ir priemonių suvestinė).

– nepakankamai kiekybiškai įvertintas politikos ir priemonių poveikis mažinant išmetamųjų teršalų kiekį (o jei jis buvo kiekybiškai įvertintas, trūksta informacijos, kad būtų galima įvertinti, ar jis realus);
– o apskritai ir pažymint, kad skirtingų valstybių narių ataskaitų kokybė skiriasi, trūksta informacijos apie politikos ir priemonių struktūrą ir taiklumą, kuri leistų įvertinti jų patikimumą.

Šie teiginiai taip pat galioja pirmosioms NOTVP, kurias valstybės narės pateikė po 2020 m. įgyvendinimo ataskaitos paskelbimo. Šiose NOTVP Graikija nesvarstė priimti papildomų politikos ir priemonių, nes ji ketina įvykdyti visus savo išmetamųjų teršalų mažinimo įsipareigojimus pagal esamomis priemonėmis grindžiamą scenarijų, o Italija ir Rumunija ketina priimti papildomą politiką ir priemones (atitinkamai 24 ir 33), skirtas visiems teršalams. Italijos atveju politika ir priemonės daugiausia skirtos energijos vartojimo, žemės ūkio ir transporto sektoriams, o Rumunijos atveju – energijos vartojimo, transporto ir pramonės sektoriams. Į visas pirmąsias NOTVP įtrauktos Direktyvos III priedo 2 dalyje nurodytos žemės ūkio priemonės arba pateikiama įrodymų, kad šios priemonės jau yra įdiegtos ir įgyvendinamos pagal kitas programas ar veiksmų planus.

Iš šešių valstybių narių, kurios 2023 m. pateikė atnaujintas NOTVP, Belgija, Danija ir Suomija nesvarstė taikyti papildomą politikos ir priemonių, nes planuoja įvykdyti visus savo išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus pagal esamomis priemonėmis grindžiamą scenarijų. Apie likusių valstybių narių nurodytą politiką ir priemones([54]) daromos tokios išsamesnės išvados:

– remiantis informacija, pateikta naudojantis priemone „EEA-PaM Tool“, iš 78 papildomos politikos ir priemonių, kurias svarstyta priimti, 48 atvejais buvo nuspręsta jas priimti (62 proc. svarstytų politikos ir priemonių atvejų). Svarstytų politikos ir priemonių, kurias apsvarsčius nuspręsta priimti, dalis valstybėse narėse labai skyrėsi (nuo visų svarstytų politikos ir priemonių priėmimo iki nė vienos svarstytos politikos ir priemonės priėmimo).
– pagrindinis uždavinys, su kuriuo susiduria valstybės narės, yra sumažinti teršalų kiekį, išmetamą iš didžiausių taršos šaltinių: žemės ūkio veiklos (NH_3); degimo, susijusio su komerciniu, instituciniu, namų ūkių ir kelių transporto sektoriais (KD2,5); ir pramoninių tirpiklių naudojimo (LOJIM). Iš politikos ir priemonių analizės matyti, kad svarstydamos ir priimdamos politiką ir priemones valstybės narės pirmenybę teikė toms, kurios skirtos sektoriams, kuriuose išmetama daugiausia teršalų. Žemės ūkio sektoriaus atžvilgiu nuspręsta priimti daugiau kaip du trečdalius svarstytos politikos ir priemonių, o transporto ir energijos suvartojimo – daugiau kaip pusę svarstytos politikos ir priemonių. Tačiau pramonės procesų ir atliekų tvarkymo sektoriuose svarstyta ir nuspręsta priimti visai nedaug politikos ir priemonių;
– viena valstybė narė ([55]) per priemonę „EEA-PaM Tool“ pateikė informaciją tik apie vieną politiką ir priemonę, ir tai buvo visa NOTVP, ir nebuvo pateikta jokios papildomos informacijos apie atskirą politiką ir priemones, kurias nuspręsta priimti. Manome, kad to nepakanka.

([54]) Toliau pateikiama informacija apima Airijos ir Liuksemburgo pagal 6 straipsnio 4 dalį pateiktą su politika ir priemonėmis susijusią informaciją, taip pat Rumunijos pateiktą pirmąją NOTVP, kuri buvo įtraukta į 2023 m. NOTVP tarpinės horizontaliosios peržiūros ataskaitą, nes buvo pateikta pavėluotai.
([55]) Prancūzija.

3.3. NOTVP ir kitų planų sąsajos

Oro politikos ir klimato srities / energetikos politikos sąsaja daugialypė, nes išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir oro teršalų šaltiniai dažnai yra tie patys. Taigi tą pačią priemonę dažnai galima naudoti siekiant ir oro politikos, ir klimato srities tikslų (pvz., kurti netaršias transporto rūšis, užtikrinti geresnę pastatų izoliaciją siekiant sumažinti energijos suvartojimą). Tačiau kai kuriais atvejais gali reikėti ir kompromisų (pvz., bioenergijos naudojimo būstams šildyti atveju).

Oro politikos ir energetikos / klimato srities teisės aktai turi tarpusavio nuorodų ir reikalauja susieti NOTVP su nacionaliniais energetikos ir klimato srities veiksmų planais (NEKSVP) ([56]), pateiktais pagal Reglamentą (ES) 2018/1999 ([57]). Komisijos NOTVP rengimo gairėse konkrečiai raginama, kad valstybės narės, rengdamos savo atitinkamus NOTVP, atsižvelgtų į politiką ir priemones, kurias planuojama įgyvendinti pagal su klimatu ir energetika susijusius įsipareigojimus. Savo ruožtu, Komisijos NEKSVP atnaujinimo rengimo gairėse ([58]) valstybės narės raginamos atnaujinti savo NEKSVP visapusiškai atsižvelgiant į NOTVP atnaujinimus, ypatingą dėmesį skiriant pastangoms kokybiškiau vertinti, kaip planuojama politika ir priemonės paveikia oro teršalų išmetimą.

Dėl skirtingų teisės aktais nustatytų NOTVP ir NEKSVP pateikimo terminų ir vėlavimo pateikti jų pateikimo datos gali būti nesuderintos. Todėl rengiant NEKSVP projektus gali reikėti jas suderinti. Vis dėlto oro politikos ir klimato srities / energetikos politikos sąsajos turėtų būti parodytos galutiniuose NEKSVP, kuriuos valstybės narės turi pateikti iki 2024 m. birželio 30 d. Remiantis 2023 m. Komisijos atliktu atnaujintų NEKSVP projektų vertinimu ([59]), į daugiau kaip pusę pateiktų planų nebuvo įtraukta reikalaujama informacija apie politikos poveikį pagal Direktyvą prognozuojamam išmetamam pagrindinių oro teršalų kiekiui arba apie NOTVP suderinimą su energetikos ir klimato srities programomis.

Pagal naujausią vertinimą ([60]), energetikos ir klimato kaitos prioritetai NOTVP politikos lygmeniu iš esmės apibūdinami gerai. Dauguma valstybių narių pateikė informaciją apie pagrindinius šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo tikslus, taip pat apie savo atsinaujinančiųjų išteklių energijos ir energijos vartojimo efektyvumo tikslus. Trys valstybės narės ([61]) pateikdamos politikos ir priemonių informaciją aiškiai nurodo, kad visa politika ir priemonės parengtos pagal jų NEKSVP.

Tačiau NOTVP analizė rodo, kad švaraus oro politikos ir klimato srities ir energetikos politikos sąsajas būtų galima sustiprinti ir kad abu planavimo veiksmai turėtų būti toliau integruojami siekiant padidinti juos grindžiančių politikos krypčių veiksmingumą. Tam

([56]) Žr. Direktyvos (EU) 2016/2284 1 straipsnį (sinergijos); III priedo 1 dalį (prioritetų derėjimas); IV priedo 2 dalį (prognozių derėjimas). Taip pat žr. Reglamento (ES) 2018/1999 I priedo A skirsnio 5.1 dalies i punktą, pagal kurį reikalaujama pranešti apie numatomą planuojamų politikos ir priemonių poveikį išmetamų oro teršalų kiekiui, kuris yra reglamentuojamas Direktyva (ES) 2018/2284.

[57]) 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 663/2009 ir (EB) Nr. 715/2009, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/22/EB, 98/70/EB, 2009/31/EB, 2009/73/EB, 2010/31/ES, 2012/27/ES ir 2013/30/ES, Tarybos direktyvos 2009/119/EB ir (ES) 2015/652 ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 525/2013, OL L 328, 2018 12 21, p. 1.

([58]) Komisijos pranešimas 2022/C 495/02 dėl valstybėms narėms skirtų 2021–2030 m. nacionalinių energetikos ir klimato srities veiksmų planų atnaujinimo gairių.

([59]) COM(2023) 796 *final.*

([60]) https://circabc.europa.eu/ui/group/cd69a4b9-1a68-4d6c-9c48-77c0399f225d/library/52f82bad-1dae-4ead-869c-d2bf757621f2/details

([61]) Kipras, Liuksemburgas ir Rumunija.

reikėtų sistemingiau vertinti oro politikos ir klimato srities ir energetikos politikos sąsajas, įskaitant jų sinergiją ir kompromisus ([62]). Komisija išnagrinės būdus, kaip pagerinti šį aspektą atliekant būsimus vertinimus tiek pagal Reglamentą (ES) 2018/1999, tiek pagal Direktyvą.

Be sąsajų su energetikos ir klimato srities priemonėmis, NOTVP taip pat turėtų būti siekiama sinergijos su žemės ūkio priemonėmis, kuriomis visų pirma siekiama sumažinti išmetamą amoniako kiekį. Daugiausiai amoniako išmetama vykdant žemės ūkio veiklą – auginant tiek gyvulius, tiek kultūrinius augalus ([63]). Šiuo atžvilgiu aktualios dabartinės Komisijos pastangos integruotai spręsti su maisto medžiagomis susijusius klausimus, nes jomis nustatomos aiškesnės sąsajos tarp oro, vandens, dirvožemio, biologinės įvairovės ir žemės ūkio politikos. Svarbūs pavyzdžiai – strategija „Nuo ūkio iki stalo“ ([64]) ir nauja bendra žemės ūkio politika.

Pavyzdžiui, Komisija stebėjo, kaip švaraus oro aspektai integruojami į valstybių narių 2023 m. strateginius planus pagal 2023–2027 m. bendrą žemės ūkio politiką. Šiame kontekste Komisija siekia skatinti valstybes nares parengti ir įgyvendinti intervencines priemones ir rezultatų rodiklius, tiesiogiai susijusius su išmetamo amoniako kiekio mažinimu, matydama Nacionalinių išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų direktyvos įgyvendinimo sunkumus, ypač daugelio valstybių narių negebėjimą toliau mažinti išmetamo amoniako kiekį.

4. IŠMETAMŲJŲ TERŠALŲ KIEKIO MAŽINIMO POVEIKIO ANALIZĖ

4.1. Poveikis oro kokybei ir žmonių sveikatai

Sumažinus išmetamų teršalų kiekį, sumažėja teršalų koncentracija, gerėja oro kokybė ir sumažėja su oro tarša siejamas sergamumas bei mirtingumas ([65]).

2 diagramoje parodyti $KD_{2,5}$ – oro teršalo, darančio didžiausią poveikį žmonių sveikatai – metinės vidutinės koncentracijos pokyčiai 2005–2020 m.

Iš šių žemėlapių matyti, kad, nors padėtis ilgainiui pagerėjo ([66]), daugelyje regionų koncentracija vis dar gerokai viršija 2021 m. PSO gairėse rekomenduojamą metinį 5 $\mu g/m^3$ lygį ([67]).

([62]) Kompromisų pavyzdys: dvi valstybės narės (Kipras ir Airija) nusprendė priimti politiką ir priemones, pagal kurias pirmenybė teikiama NEKSVP nustatytiems tikslams, nesiderinantiems su siekiu sumažinti išmetamą NH_3 kiekį. Ši politika ir priemonės buvo pasirinktos siekiant sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, tačiau tikėtina, kad dėl jų padidės išmetamas NH_3 kiekis, jei nebus imtasi priemonių išmetamam NH_3 kiekiui sumažinti.

([63]) Vykdant žemės ūkio veiklą išmetama daugiau kaip 90 proc. ES išmetamo amoniako kiekio (https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/necd-directive-data-viewer-7).

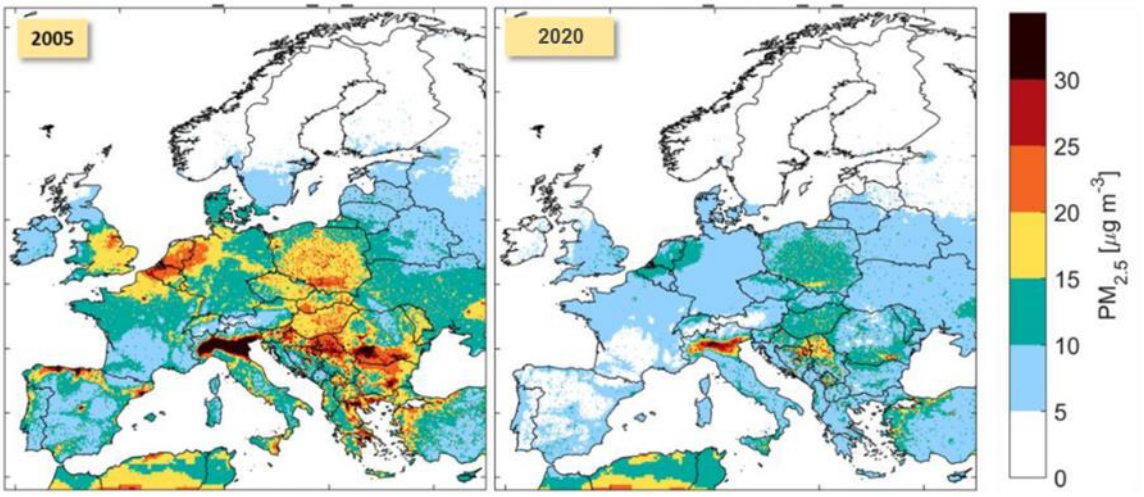
([64]) COM(2020) 381 *final.*

([65]) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/health-impacts-of-exposure-to

([66]) Stebimas vidutinės metinės KD2,5 koncentracijos pagerėjimas iš esmės nepriklauso nuo COVID-19 izoliavimo priemonių. EAA teigimu, jų poveikis metiniam $KD_{2,5}$ vidurkiui buvo ne didesnis nei 5 proc. sumažėjimo mediana visose stebėjimo stotyse. Didesnis poveikis nustatytas NO_2 atveju (https://www.eea.europa.eu/publications/status-of-air-quality-in-Europe-2022).

([67]) https://iris.who.int/handle/10665/345329

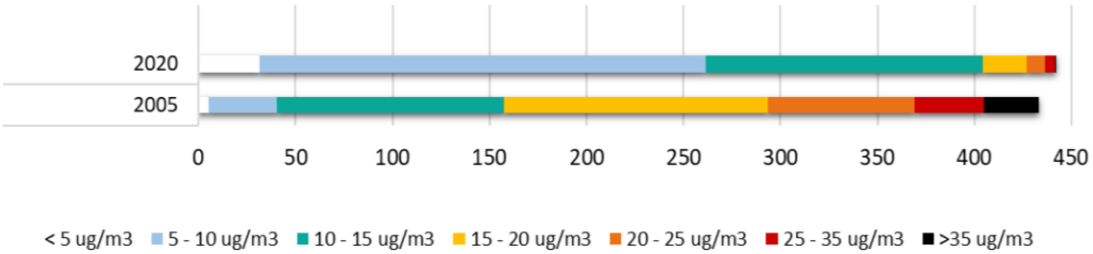
Trečiosios švaraus oro apžvalgos ataskaitoje ([68]) numatoma, kad ateityje padėtis labiau gerės, tačiau to vis tiek nepakaks, kad pagal bazinį scenarijų visose teritorijose būtų pasiektas PSO gairių lygis.

2 diagrama. Vidutinės metinės KD2,5 koncentracijos pagerėjimas 2005 ir 2020 m. (šaltinis: pritaikyta pagal trečiosios švaraus oro apžvalgos pagrindžiamojo tyrimo duomenis ([69]))

Dėl šių koncentracijos permainų pakito žmonių, patiriančių kenksmingo teršalų koncentracijos lygio poveikį, skaičius.

Iš 2 diagramos matyti, kad gerokai sumažėjo žmonių, patiriančių $KD_{2,5}$ lygio, viršijančio 20 µg/m^3, poveikį (nuo 140 iki 14 mln.). Iš jos taip pat matyti, kad tik mažumai ES gyventojų (2020 m. – 31 mln. gyventojų) prieinama oro kokybė, kuri atitinka naujausiose PSO gairėse pateiktas rekomendacijas.

3 diagrama. ES 27 gyventojai (mln. žmonių), kuriems daromas poveikis dėl įvairaus $KD_{2,5}$ koncentracijos lygio (šaltinis: remiantis trečiąja švaraus oro apžvalga)

Nors iš tam tikro laikotarpio tendencijų matyti, kad padėtis gerėja, 2021 m. 97 proc. ES miestų gyventojų vis dar patyrė naujausiose PSO gairėse nurodytą lygį viršijančios smulkių kietųjų dalelių koncentracijos poveikį.

Didžiausia kietųjų dalelių koncentracija nustatyta Vidurio Rytų Europoje ir Šiaurės Italijoje (kaip matyti ir 2 diagramoje), visų pirma dėl kietojo kuro deginimo namų šildymui ir pramonės reikmėms ([70]).

([68]) COM/2022/673.
([69]) Klimont et al., „Support to the development of the third Clean Air Outlook“, IIASA, 2022.
([70]) EEA „Europe’s air quality status 2023“. https://www.eea.europa.eu/publications/europes-air-quality-status-2023

Dėl oro taršos dažnai ypač kenčia skurdesni Europos regionai (20 proc. regionų, kuriuose BVP vienam gyventojui mažiausias), kuriuose $KD_{2,5}$ lygis yra maždaug trečdaliu didesnis nei turtingesniuose regionuose ([71]) ([72]). Asmenų, priklausančių pažeidžiamoms grupėms, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus žmonių, asmenų, jau turinčių sveikatos problemų, vaikų ir nėščių moterų, sveikatai dėl oro taršos kyla didesnė rizika, o socialiniai ir ekonominiai veiksniai gali prisidėti prie poveikio masto.

Per tam tikrą laikotarpį apkritai mažėjant oro taršos neigiamam poveikiui sveikatai (2005–2020 m. beveik perpus sumažėjo pirmalaikių mirčių dėl bendros $KD_{2,5}$ koncentracijos), ES sėkmingai artėja prie nulinės taršos tikslo, pagal kurį oro taršos poveikis sveikatai iki 2030 m. turi būti sumažintas daugiau kaip 55 proc., palyginti su 2005 m. ([73]) Kad ši tendencija tęstųsi, Komisija siekia užtikrinti tinkamą aplinkos oro kokybės direktyvų įgyvendinimą. Nuo 2024 m. vasario mėn. vis dar buvo vykdomos 25 pažeidimo nagrinėjimo procedūros dėl netinkamo aplinkos oro kokybės direktyvų taikymo 16 valstybių narių ([74]). Teisingumo Teismas priėmė sprendimą dėl 15 bylų ([75]).

4.2. Poveikis ekosistemoms

Oro tarša ne tik daro poveikį žmonių sveikatai, bet ir lemia rūgštėjimą, eutrofikaciją bei požemio ozono formavimąsi – visa tai žalinga ekosistemoms (gėlo vandens arba sausumos ekosistemoms, pusiau natūralioms ir žemės ūkio ekosistemoms) ir biologinei įvairovei.

Iš trečiosios švaraus oro apžvalgos matyti, kad 2015–2020 m. ES ekosistemos teritorijos, kurioje viršijamos kritinės rūgštėjimo apkrovos, dalis sumažėjo nuo 9,0 iki 5,5 proc. viso ekosistemos ploto. Palyginti su rūgštėjimo paveikta teritorija, ekosistemų, kuriose azoto iškritos viršija kritines eutrofikacijos apkrovas, plotas yra daug didesnis. Santykinis pagerėjimas taip pat buvo mažesnis – 2015–2020 m. ekosistemų teritorijos, kurioje azoto iškritos viršija kritines apkrovas, dalis sumažėjo nuo 80,2 iki 74,9 proc.

Nustatyta, kad 2021 m. valstybių narių lygmeniu azoto kritinės apkrovos labiausiai viršijamos Italijos Po slėnyje, Nyderlandų ir Vokietijos pasienio zonose, prie Danijos ir Vokietijos sienos ir šiaurės rytų Ispanijoje ir esama papildomų karštųjų taškų Nyderlanduose ir jų pasienio su Belgija teritorijose ([76]).

Tai reiškia, kad valstybės narės turės nustatyti papildomas oro taršos poveikio eutrofikacijai mažinimo priemones([77]), kad iki 2030 m. būtų pasiektas ES nulinės taršos tikslas, pagal kurį ES ekosistemų, kuriose oro tarša kelia grėsmę biologinei įvairovei, turi sumažėti 25 proc.

Pagal Direktyvos 9 straipsnį ir 10 straipsnio 4 dalį reikalaujama, kad valstybės narės nuo 2019 m. liepos 1 d. kas ketverius metus teiktų poveikio šioms ekosistemoms ataskaitas,

([71]) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/income-related-environmental-inequalities-associated
([72]) https://discomap.eea.europa.eu/atlas/?page=Combined-risks-and-inequalities&views=PM%E2%82%82.%E2%82%85--vs-GDP
([73]) COM(2022) 673 *final.*
([74]) Belgijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Kroatijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Švedijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje.
([75]) Bulgarijos, Graikijos, Prancūzijos, Italijos, Vengrijos, Lenkijos, Slovakijos ir Rumunijos atveju dėl KD10; Vokietijos, Graikijos, Ispanijos, Prancūzijos, Italijos ir Portugalijos atveju dėl NO_2 ir Bulgarijos atveju dėl SO_2.
([76]) EEA (2023) Eutrophication caused by atmospheric nitrogen deposition in Europe.
([77]) COM(2022) 673 *final.*

remdamosi reprezentatyviu stebėjimo vietų, apie kurias turėjo būti pranešta iki 2018 m. liepos 1 d., tinklu. Kad valstybėms narėms būtų lengviau teikti ataskaitas apie poveikį ekosistemoms ir atlikti tolesnę analizę, Europos Komisija paskelbė Komisijos pranešimą ([78]) ir neprivalomą ataskaitų teikimo šabloną kartu su prie jo pridedamu vadovu ([79]). Per abu ataskaitų teikimo ciklus (2018–2019 m. ir 2022–2023 m.) visos valstybės narės įvykdė savo ataskaitų teikimo prievoles.

Komisijos atliktas valstybių narių per pirmąjį ciklą pateiktų ataskaitų vertinimas parodė, kad stebėjimo vietų tinklas ir pateikti duomenys nebuvo pakankamai reprezentatyvūs ir tinkami oro taršos poveikiui ekosistemoms stebėti. Remdamasi per šį pirmąjį ataskaitų teikimo ciklą įgyta patirtimi, Komisija, talkinama EAA ir valstybių narių ekspertų, parengė gaires dėl stebėjimo vietų atrankos ([80]). Jomis siekiama padėti kiekvienai valstybei narei sukurti reprezentatyvų stebėsenos tinklą. Atsižvelgiant į valstybių narių ir EAA atsiliepimus pritaikytas neprivalomas ataskaitų teikimo šablonas ([81]). Per antrąjį ciklą pateiktų ataskaitų analizė rodo, kad, palyginti su pirmą kartą pateikta informacija, padidėjo bendras vietų ir parametrų, apie kuriuos pranešta, skaičius (+14 proc.). Nors vietų pasiskirstymas labiau suderintas su ekosistemų tipų pasiskirstymu visoje ES, ir toliau santykinai daugiau pranešama apie upių ir ežerų, taip pat miškingų vietovių ir miškų tipo ekosistemas, o apie vietas, kurios yra pasėliai, šlapynės ir viržynai / krūmokšnynai, vis dar pranešama palyginti mažiau. Dėl didelių skirtumų tarp duomenų rinkinių, kuriuos valstybės narės pateikė per šiuos du ciklus (tiek erdvės, tiek laiko atžvilgiu, taip pat stebėsenos vietų tipų, matavimo protokolų ir stebimų parametrų požiūriu), atlikti vertinimą ES mastu sunku. Skirtumai taip pat neleidžia nustatyti atskaitos tašką, kurio pagrindu ateityje būtų galima įvertinti ilgalaikį Direktyvos veiksmingumą.

Valstybėms narėms nebūtina steigti naujas stebėsenos stotis, kad įvykdytų savo įsipareigojimus dėl oro taršos poveikio ekosistemoms stebėsenos. Direktyvoje aiškiai reikalaujama, kad valstybės narės veiktų ekonomiškai efektyviai, derindamos su kitomis stebėsenos programomis. Atrodo, kad valstybėse narėse šis metodas taikomas plačiai, nes dauguma pateiktų duomenų atitinka tarptautinius protokolus, pavyzdžiui, parengtuosius pagal tarptautines bendradarbiavimo programas arba kitas ES direktyvas. Tai sumažina administracines išlaidas, susijusias su Direktyvos reikalavimais stebėti poveikį ekosistemoms.

Nors NOTVP šablone nurodyta, kad valstybės narės turėtų pranešti (kaip neprivalomą turinį) apie papildomomis priemonėmis grindžiamo prognozių scenarijaus poveikį aplinkai, nė vienoje iš NOTVP ar iki šiol pateiktoje informacijoje apie papildomą politiką ir priemones apie šį poveikį nepranešta.

4.3. Mažesnio išmetamųjų oro teršalų kiekio kaštai ir nauda

Informacija apie valstybių narių pasirinktos politikos ir priemonių kaštus ir naudą kartais pateikiama NOTVP, tačiau tai nėra privaloma. Iš 10 šioje ataskaitoje išanalizuotų NOTVP,

([78]) Komisijos pranešimas dėl ekosistemų stebėsenos pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo (TKM direktyvos) 9 straipsnį ir V priedą, OL C 92, 2019 3 11.

([79]) https://ec.europa.eu/environment/air/reduction/ecosysmonitoring.htm

([80]) https://circabc.europa.eu/ui/group/cd69a4b9-1a68-4d6c-9c48-77c0399f225d/library/85f4b9c0-e232-42b7-9940-9262f75ac625/details

([81]) https://circabc.europa.eu/ui/group/cd69a4b9-1a68-4d6c-9c48-77c0399f225d/library/2922dd49-80d6-4fd1-b510-812dab4da6be/details

tokia informacija pateikta tik dviejose NOTVP ([82]). Tai, kad šios dvi valstybės narės stengėsi pateikti įverčius, vertiname palankiai, tačiau nustatyta tam tikrų neatitikimų ir informacijos spragų. Pavyzdžiui, Rumunijos pateiktoje informacijoje apie teisės aktų, taikytinų kelių teršalų atveju, rinkinius, neaišku, kaip kaštai, nauda ir išlaidos už teršalo kiekio sumažinimą viena tona yra paskirstomos keliems teršalams. Be to, nors Kipras pateikė atskirus dviejų politikos ir priemonių rinkinių išlaidų įverčius, NH_3 kiekio sumažinimo viena tona išlaidas laikome nerealistiškomis. Kadangi apie siūlomų priemonių išlaidas pranešta tik keliais atvejais, gali kilti abejonių dėl to, ar jų įgyvendinimui bus suteiktas visas reikalingas finansavimas. Nors išlaidų įverčiai iš esmės priklauso nuo nacionalinių aplinkybių, jei šie įverčiai būtų pateikti, būtų galima analizuoti santykinį įvairių priemonių veiksmingumą. Tai padėtų pagrįsti būsimus politikos pasirinkimus atitinkamose valstybėse narėse arba kitose valstybėse narėse (per tarpusavio mokymąsi).

Komisija toliau ragina valstybes nares būsimose ataskaitose pateikti daugiau informacijos apie jų išmetamo oro teršalų kiekio mažinimo priemonių kaštus ir naudą, nes ši informacija yra labai svarbi rengiant būsimas priemones. Iki to laiko šis aspektas bus nagrinėjamas kitoje švaraus oro apžvalgoje naudojant modeliavimo metodiką.

Būsimų metų kaštų ir naudos analizę Komisija atliko trečiojoje švaraus oro apžvalgoje. Šiuo tikslu ji svėrė mažesnės taršos (mažesnės žalos sveikatai, ekosistemai ir medžiagoms) naudą, palyginti su taršos mažinimo priemonių kaštais. Atliekant kaštų ir naudos analizę, buvo įvertintas oro taršos poveikis sveikatai ir su sveikata nesusijęs poveikis ir nustatyta jų piniginė vertė ([83]). Paaiškėjo, kad poveikis sveikatai akivaizdžiai viršija su sveikata nesusijusį poveikį. Pavyzdžiui, pagal *bazinį* scenarijų bendra oro taršos žala sveikatai 2025 m. konservatyviai vertinama maždaug 173 mlrd. EUR per metus ([84]), o su sveikata nesusijusi žala (žala, daroma medžiagoms, pasėliams, miškams, ekosistemoms) – 33–41 mlrd. EUR per metus (visi vertinimai pateikti 2015 m. kainomis), priklausomai nuo vertinimo metodo, naudojamo ekosistemoms daromai žalai apskaičiuoti. Taip pat apskaičiuota, kad 2025 m. oro taršos mažinimo priemonių kaštai ES 27 sudarys 77 mlrd. EUR per metus (2015 m. kainomis), t. y. bus gerokai mažesni nei oro taršos poveikio kaštai. Iš modeliavimo rezultatų matyti, kad įgyvendinant scenarijus, kuriuose numatyta platesnio užmojo švaraus oro politika, būtų sistemingai gaunama grynoji tiesioginė nauda (t. y. nauda atėmus kaštus), palyginti su baziniu scenarijumi. Platesnio užmojo švaraus oro politika taip pat teigiamai paveiktų 2030 m. ES BVP, kuris, palyginti su baziniu scenarijumi, padidėtų 0,26–0,28 proc.

5. KITI DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMO ASPEKTAI

5.1. Įgyvendinti Direktyvą padedantys ES veiksmai

Pagal Direktyvos 12 straipsnį, Komisija turi reguliariai suburti Europos švaraus oro forumą, kuris padėtų koordinuotai įgyvendinti ES oro kokybės teisės aktus ir politiką. Nuo pirmosios ataskaitos pateikimo 2020 m. Komisija, bendradarbiaudama su atitinkamomis valstybėmis narėmis, surengė dar du Europos švaraus oro forumus – 2021 m. lapkričio 18–

([82]) Rumunijos (pirmą kartą pateiktoje informacijoje) ir Kipro (atnaujintoje informacijoje).

([83]) Paaiškinimą pateikia Klimont et al. „Support to the development of the third Clean Air Outlook“, IIASA, 2022, ir jo priedo 5 skyriuje.

([84]) Poveikis apskaičiuojamas atsižvelgiant tik į PSO rekomenduojamą lygį viršijančio teršalų koncentracijos lygio poveikį, taikant konservatyvų metodą pirmalaikėms mirtims įvertinti (VOLY) ir išvis neįtraukiant NO_2 poveikio, kad būtų išvengta galimo informacijos įtraukimo du kartus.

19 d. Madride ir 2023 m. lapkričio 23–24 d. Roterdame ([85]). Abiem renginiais labai domėjosi vyriausybės ir pramonės suinteresuotieji subjektai, NVO ir visuomenės nariai.

2021 m. švaraus oro forumas įvyko, kai jau buvo paskelbtos naujausios PSO oro kokybės gairės ir rengiantis ES oro kokybės teisės aktų peržiūrai. Jame daugiausia dėmesio skirta nulinės taršos ir sveikatos, bendradarbiavimo su miestais ir piliečiais, teisės kreiptis į teismą ir švaraus oro politikos susiejimo su klimato srities ir biologinės įvairovės politika temoms.

2023 m. švaraus oro forume buvo nagrinėjama šiuo metu atliekama ES oro kokybės taisyklių peržiūra, taip pat daug dėmesio skirta su oro kokybe susijusios socialinės nelygybės, teritorijų planavimo ir daugiarūšio vežimo, jūrų laivybos išmetamo oro teršalų kiekio, sveikos gyvensenos, įgūdžių ir darbo vietų švaraus oro srityje ir dalijimosi žiniomis temoms.

Komisija, bendradarbiaudama su Regionų komitetu, taip pat sukūrė nulinės taršos tikslui įgyvendinti skirtą suinteresuotųjų subjektų platformą ([86]), kuri padės įgyvendinti Nulinės taršos veiksmų plane nustatytas pavyzdines iniciatyvas ir veiksmus.

Į platformą buriami įvairių politikos sričių, pavyzdžiui, sveikatos, žemės ūkio, mokslinių tyrimų ir inovacijų, transporto, skaitmenizacijos ir aplinkos sričių, suinteresuotieji subjektai ir ekspertai. Jos tikslai – nustatyti bendrą nulinės taršos tikslo įgyvendinimo viziją, spręsti tarpusavyje susijusius uždavinius, pavyzdžiui, stiprinti bendrą aplinkos ir sveikatos sričių darbotvarkę, ir plėtoti gerąją kompleksinių klausimų sprendimo praktiką ir dalytis informacija apie ją.

Valstybėms narėms įgyvendinti Direktyvą Komisija taip pat padeda stiprindama gebėjimus ir per Aplinkos oro kokybės ekspertų grupę. 2022 m. Komisija surengė gebėjimų stiprinimo praktinį seminarą ([87]), kurio tikslas buvo skleisti gerąją praktiką, susijusią su keliais išmetamo oro teršalų kiekio prognozių ir NOTVP rengimo aspektais.

Komisija taip pat remia valstybes nares sudarydama sąlygas naudotis tarpusavio pagalbos priemone TAIEX-EIR ([88]). Vienas naujausių paramos pavyzdžių yra TAIEX ekspertų misija, kurios tikslas – padėti valstybei narei pagerinti išmetamų oro teršalų apskaitą. 2024 m. rudenį planuojama surengti TAIEX daugiašalį praktinį seminarą dėl žemės ūkyje taikytinų priemonių, skirtų išmetamam amoniako kiekiui mažinti. Techninės paramos priemonė ([89]) taip pat gali padėti valstybėms narėms reformuoti švaraus oro politiką arba padidinti jos veiksmingumą.

Komisijos Jungtinis tyrimų centras parengė Žemės ūkio sektoriuje išmetamo teršalų kiekio įvertinimo (AgrEE) priemonę ([90]), kurios paskirtis yra padėti valstybėms narėms pagerinti jų žemės ūkio sektoriuje išmetamo teršalų kiekio apskaitą.

([85]) https://environment.ec.europa.eu/topics/air/clean-air-forum_en

([86]) https://environment.ec.europa.eu/strategy/zero-pollution-stakeholder-platform_en

([87]) https://circabc.europa.eu/ui/group/cd69a4b9-1a68-4d6c-9c48-77c0399f225d/library/b879b074-ef81-4221-b463-d334595e03d8/details?download=true

([88]) https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-implementation-review/peer-2-peer_en. Naudojantis ja remiami daugiašaliai praktiniai seminarai, pažintiniai vizitai arba ekspertų misijos į prašančiąją valstybę narę.

([89]) Techninės paramos priemonė (TPP) – ES programa, kuria ES valstybėms narėms teikiamos konkretiems poreikiams pritaikytos ekspertinės žinios, padedančios rengti ir įgyvendinti reformas (https://reform-support.ec.europa.eu/index_en).

([90]) https://edgar.jrc.ec.europa.eu/agree_tool/public/ (norint pasinaudoti reikalingas „EU Login“).

Nuo 2014 m. naudojantis programos „Copernicus“([91]) pagrindine atmosferos stebėsenos paslauga (CAMS) nuolat gaunami duomenys ir informacija, apibūdinantys oro kokybės lygius ir tendencijas nacionaliniu ir Europos lygmenimis. Bendradarbiaujant su programos „Copernicus“ klimato kaitos paslaugos teikėjais sukurta internetinė priemonė ([92]), leidžianti nustatyti, ar kuri nors ES valstybė narė tam tikrais metais patyrė ypač šaltą žiemą ar išskirtinai sausringą vasarą (ši informacija yra labai svarbi siekiant pasinaudoti Direktyvos 5 straipsnio 2 dalyje numatyta lankstumo priemone). Ši internetinė priemonė užtikrina, kad Komisija prašymus dėl šių lankstumo priemonių taikymo vertins nuosekliai ir skaidriai.

2021 m. Komisija kartu su EAA sukūrė Europos oro kokybės indekso tinklalapį ([93]) ir mobiliesiems įrenginiams skirtą programėlę, leidžiančius naudotojams geriau suprasti savo namų ar darbo vietos aplinkos oro kokybę.

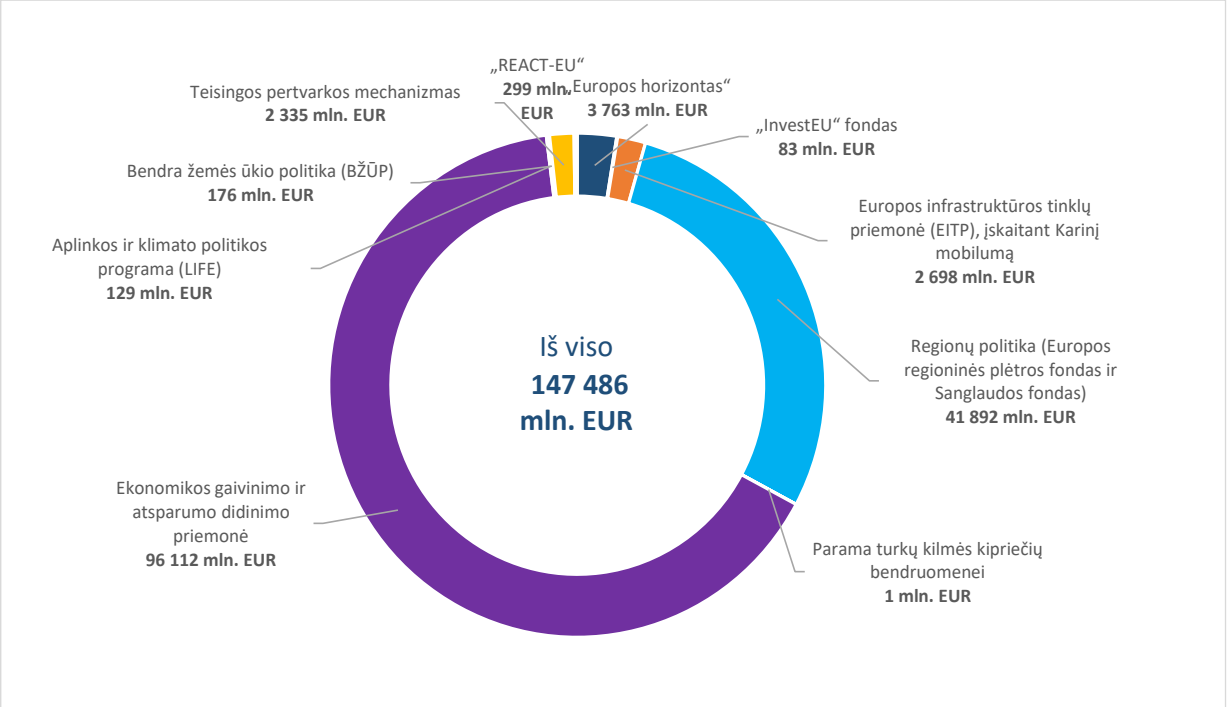
5.2. ES lėšų panaudojimas siekiant Direktyvos tikslų

Direktyvos 7 straipsnyje Komisijos reikalaujama „sudaryti palankesnes galimybes [valstybėms narėms] pasinaudoti esamų Sąjungos fondų lėšomis“, kad būtų lengviau įgyvendinti šios Direktyvos tikslus. Direktyvos 11 straipsnio 1 dalies c punkte Komisija įpareigojama atsiskaityti, kaip šiems tikslams pasiekti naudotos fondų lėšos.

Siekiant pagerinti oro kokybę pastaraisiais metais valstybėms narėms suteikiama galimybių gauti ES finansavimą pagal įvairias finansavimo programas ir tuo finansavimu jos sėkmingai naudojasi. Šiuo finansavimu arba tiesiogiai remiami švaraus oro projektai, arba švaraus oro tikslai faktiškai integruojami į kitas investicijas (pvz., į infrastruktūros, kaimo ir regioninę plėtrą). Keli programų LIFE, „Horizontas 2020“ ir „Europos horizontas“ projektai rėmė išmetamųjų teršalų kiekio mažinimą ir stebėseną, taip pat piliečių informavimą oro taršos klausimais.

Siekdama stebėti, kaip valstybės narės naudojasi šiomis ES fondų lėšomis, Komisija sukūrė metodiką ([94]), kurią taikant įvertinama, kaip kiekvienas finansavimo srautas padeda siekti švaraus oro tikslų. Komisija savo biudžeto projekte kasmet teikia informaciją apie švaraus oro srities finansavimą iš kiekvienos atitinkamos programos. Iš 2023 m. paskelbtų sumų matyti, kad iš 2021–2027 m. ES biudžeto, įskaitant priemonę „NextGenerationEU“, švaraus oro tikslui įgyvendinti numatoma skirti 147 mlrd. EUR, t. y. 8,3 proc. daugiametės finansinės programos lėšų. 4 diagramoje parodyta numatomų išlaidų švaraus oro tikslui siekti dalis visose programose ([95]). Numatoma, kad dabartiniu programavimo laikotarpiu daugiausia lėšų bus skiriama pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, taip pat iš Europos regioninės plėtros ir sanglaudos fondų.

([91]) Programa „Copernicus“ yra ES kosmoso programos Žemės stebėjimo komponentas.
([92]) https://cds.climate.copernicus.eu/cdsapp#!/software/app-necd?tab=overview
([93]) https://www.eea.europa.eu/themes/air/air-quality-index
([94]) Pateikta pirmosios įgyvendinimo ataskaitos (COM(2020) 266 *final*) 4 priede ir papildyta informacija, pateikiama adresu: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/performance-and-reporting/horizontal-priorities/green-budgeting/clean-air-tracking_en#clean-air-methodology.
([95]) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/performance-and-reporting/horizontal-priorities/green-budgeting/clean-air-tracking_en?prefLang=lt. Kaip paaiškinta metodikoje, BŽŪP finansavimo įvertis grindžiamas tik 2021 ir 2022 m. duomenimis, o esama švaraus oro stebėjimo metodika parengta 2014–2020 m. daugiametei finansinei programai. Vėlesniais metais, ypač 2023–2027 m., švaraus oro stebėjimo metodika bus pritaikyta prie pasikeitusių tų metų BŽŪP įgyvendinimo sąlygų.

4 diagrama. 2021–2027 m. numatomas indėlis siekiant švaraus oro tikslo (mln. EUR). Pastaba. BŽŪP finansavimo įvertis apima tik 2021 ir 2022 m. duomenis (šaltinis: Europos Komisija ([96]))

5.3. Sąsajos su tarptautiniais susitarimais

Direktyva glaudžiai susijusi su Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencija (Oro teršalų konvencija) ir jos protokolais ([97]), o taikant abi teisines sistemas kiek įmanoma bendradarbiaujama, visų pirma dėl teikiamų išmetamųjų teršalų apskaitų ir prognozių ataskaitų. Padedant EAA, parengtos ir nuolat tobulinamos bendros gairės dėl bendros apskaitos metodikos ([98]). Taip pat pagal Oro teršalų konvenciją reguliariai skelbiami rekomendaciniai dokumentai ([99], [100]).

Iš dalies pakeistas Oro teršalų konvencijos Geteborgo protokolas, įsigaliojęs 2019 m. spalio 7 d., išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų 2020–2029 m. laikotarpiu klausimais iš esmės atitinka Direktyvą. Geteborgo protokolas pagal Oro teršalų konvencijos nuostatas neseniai peržiūrėtas, taigi būta progos dar labiau suderinti šias dvi teisines sistemas, be kita ko, sukuriant bendrą metodą, taikytiną, pvz., išmetamo metano arba juodosios anglies kiekio apskaitai. Po šios peržiūros Oro teršalų konvencijos šalys 2023 m. gruodžio mėn. priėmė sprendimą pradėti Geteborgo protokolo peržiūros procesą. Peržiūros procesas bus pradėtas 2024 m., kad derybos būtų užbaigtos iki 2026 m. pabaigos.

([96]) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/performance-and-reporting/horizontal-priorities/green-budgeting/clean-air-tracking_en?prefLang=lt.
([97]) https://ec.europa.eu/environment/air/policy/index.htm
([98]) https://unece.org/emissions-reporting
([99]) https://unece.org/publications/environment-policy/air-convention
([100]) https://unece.org/gothenburg-protocol

6. IŠVADA

Norint laiku sumažinti išmetamųjų oro teršalų kiekį, veiksmingai prisidėti prie žmonių sveikatos bei ekosistemos būklės gerinimo ir įgyvendinti Europos žaliojo kurso komunikate ir pagal jį įgyvendinamame Nulinės taršos veiksmų plane nustatytą nulinės taršos užmojį, labai svarbu nuo pat pradžių Direktyvą įgyvendinti teisingai.

Todėl Komisija iškart imdavosi veiksmų tais atvejais, kai valstybių narių teršalų išmetimo apskaitos duomenys rodė, kad jos nevykdo savo įsipareigojimų. Komisija taip pat atidžiai stebi valstybių narių tokiais atvejais daromus veiksmus ir ragina jas imtis konkrečių žingsnių – atnaujinti politiką ir priemones (ir, jei reikia, laiku pateikti atnaujintas NOTVP) laikantis teisės aktuose nustatytų terminų.

Reikia nuolat stebėti visus teršalus, dėl kurių Direktyvoje nustatyti išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimai. Tai ypač svarbu dėl to, kad 2030 m. ir vėliau bus taikomi griežtesni išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimai, ir atsižvelgiant į tikslą labiau suderinti ES oro kokybės standartus su 2021 m. PSO oro kokybės gairėmis ([101]). Teršalu, dėl kurio kyla ypač didelių problemų, lieka amoniakas. Vilčių, kad bus įvykdyti Direktyvoje nustatyti įsipareigojimai sumažinti išmetamą amoniako kiekį, ir toliau yra mažai. Siekiant padėti valstybėms narėms pasiekti būtent šį tikslą, į Direktyvą įtrauktas priedas, kuriame išdėstytos (privalomos ir neprivalomos) priemonės ir pateikiama nusistovėjusi praktika, kurias taikant, kaip įrodyta, mažėja išmetamas amoniako kiekis. Valstybės narės turi dėti daugiau pastangų, kad šios priemonės ir praktika būtų iš tikrųjų įgyvendintos, be kita ko, bendradarbiauti su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais ir užtikrinti nuoseklų požiūrį į kitus nacionalinius procesus, pavyzdžiui, į bendros žemės ūkio politikos strateginių planų įgyvendinimą.

Kitų reguliuojamų teršalų atveju tiesiogiai padėjo pagal platesnio užmojo energetikos ir klimato srities politiką įgyvendinamos priemonės: Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinys, planas „REPowerEU“ ir vėliausia priemonė – 2040 m. klimato srities tikslo įgyvendinimo planas ([102]). Šios iniciatyvos taip pat labai padeda siekti švaraus oro tikslų, nes didesni klimato srities užmojai lemia didesnį energijos vartojimo efektyvumą ir spartesnį nedegiųjų atsinaujinančiųjų išteklių energijos diegimą. Tai visų pirma pasakytina apie smulkiąsias kietąsias daleles, azoto oksidus ir sieros dioksidą. Kad bendra nauda būtų kuo didesnė, svarbu, kad valstybės narės atitinkamai koordinuotų nacionalinius planavimo procesus. Tai reiškia, kad NEKSVP ir NOTVP turėtų derėti tarpusavyje: į tai valstybės narės raginamos atsižvelgti iki 2024 m. birželio mėn., kai turi būti užbaigti NEKSVP, ir atnaujindamos savo NOTVP.

Komisija toliau teikia valstybėms narėms įvairią paramą, kad padėtų joms įgyvendinti Direktyvą. Tai, pavyzdžiui, gebėjimų stiprinimo parama, kurios pagrindinė forma yra atidi valstybių narių pateiktų apskaitų, prognozių, NOTVP ir ekosistemų duomenų peržiūra. Peržiūrint šiuos dokumentus bendraujama su valstybių narių ekspertais ir pateikiamos praktinės rekomendacijos, kaip juos patobulinti ateityje. Tai svarbu, nes norint argumentuotai ir tikslingai spręsti klausimus, susijusius su išmetamųjų teršalų šaltiniais, reikia aukštos kokybės duomenų. Kitų formų parama, kurią valstybės narės gali gauti

([101]) 2022 m. spalio 26 d. Komisija pasiūlė peržiūrėti aplinkos oro kokybės direktyvas, taip pat siekdama užtikrinti ES oro kokybės standartų laikymąsi (COM(2022) 542 *final*/2). 2024 m. pradžioje Taryba ir Parlamentas pasiekė politinį susitarimą dėl peržiūrėtos direktyvos (https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2024/02/20/air-quality-council-and-parliament-strike-deal-to-strengthen-standards-in-the-eu/).

([102]) COM(2024) 63 *final*.

pateikusios prašymą, yra techninės paramos priemonė, tarpusavio pagalbos priemonė TAIEX-EIR ir bendravimas su suinteresuotaisiais subjektais. Ne mažiau svarbu tai, kad su švariu oru susijusioms iniciatyvoms remti toliau skiriamas ES finansavimas.

Šią ataskaitą papildys 2024 m. pabaigai numatyta ketvirtoji švaraus oro apžvalga, bus pateikta atnaujinta kaštų ir naudos siekiant Direktyvos tikslų analizė ir nurodomi visi papildomi veiksmai, kurių reikia imtis nacionaliniu ir ES lygmenimis. Abiem šiais dokumentais bus remiamasi atliekant numatytą Direktyvos peržiūrą, kuri turi būti užbaigta iki 2025 m. ir kurioje Direktyva ir jos įgyvendinimas bus išnagrinėti išsamiau.